

Kurikulární rozpracování učebního tématu

(od vzdělávacího programu k vyučovací hodině)

Seminární práce 2. roč.

Školní pedagogika, jaro 2010

Hana Filová, kat. prim. ped.

Pojmy:

Vzdělávací kurikulum (kurikulum) = obsah vzdělání; to, co si má žák osvojit v rámci školního vzdělávání (ZV, SV, ...). V podstatě je odpovědí na otázku:

CO – JAK – PROČ – S JAKÝM CÍLEM – ZA JAKÝCH PODMÍNEK (s kým - učitelem) si má žák ve škole osvojit, v čem se má rozvinout.

Další def.- Pedagogický slovník (J. Průcha a kol., Praha : Portál, 2003)

- **Kurikulární činnosti učitele** = profesionální aktivity a s nimi spojené dovednosti, které učitel využívá při projektování výuky (příprava na vyučování, tvorba vzdělávacího programu...)

Myšlenkový postup při kurikulárním zpracování učiva:

- 1. Obsahová analýza tématu (myšlenková – pojmová mapa)*
- 2. Vazba tématu na „klíčové kompetence“ z RVP ZV (najít přirozené a logické možnosti)*
- 3. Vymezení výukových cílů*
- 4. Rozložení tématu na dílčí obsahy jednotlivých vyučovacích jednotek (na základě struktury myšlenkové mapy)*
- 5. Didaktická analýza učiva (pojmová, operační a mezipředmětová)*
- 6. Promyšlení výukových strategií a podmínek*
- 7. Promyšlení evaluačních nástrojů a postupů*

Formální struktura seminární práce:

Předmět – vzdělávací oblast:

Ročník:

Tematický celek:

Téma (5-6 vyuč. jednotek) myšlenková mapa

Cíle tématu:) – vybírat v RVP ZV („cíle“, „klíčové kompetence“ a „očekávané výstupy“):*

- kognitivní (vědomosti)
- psychomotorické (dovednosti, schopnosti)
- afektivní – výchovné (postoje, potřeby, zájmy, hodnoty)

Téma vyuč. jednotky	Výukové cíle*)	<u>Did. analýza učiva</u> POJMOVÁ	<u>Did. analýza učiva</u> OPERAČNÍ	Výukové strategie (koncepce hodiny)	Metod.poznámky
<i>z mapy</i>	<i>vyplývají z cílů tématu</i>	<i>fakta pojmy generalizace</i>	<ul style="list-style-type: none">• <i>učební úlohy</i>• <i>konkrétní učební zadání</i>• <i>otázky</i>• <i>aplikační úlohy</i>	<i>jejich popis, charakteristika <u>scénář</u> vyuč. jednotky</i>	<i>podmínky, pomůcky, prameny, doporučená literatura, odkazy na dom. přípravu,...</i>

1. *Obsahová analýza tématu* *(myšlenková – pojmová mapa)*

- *Promyslet pojetí tématu, jeho „filozofii“ (úhly pohledu)* – přihlédnout k předpokládaným výstupům - cílům
- *Vizuálně zpřehlednit téma (tematický celek) s ohledem na vývojové možnosti konkrétní třídy* – vytvořit *myšlenkovou (pojmovou) mapu*
- *Proniknout do logiky tématu* – nadřazenost a podřazenost pojmů, identifikace logických vztahů mezi nimi; *odlišit fakta, pojmy, generalizace*
- *Strukturovat obsah do logických center kolem vybraných pojmů* – rozčlenění do vyuč. jednotek
- *Redukce tématu vzhledem k vývoj. možnostem a potřebám žáků* („co o tématu mají – potřebují vědět např. prvňáci, třet'áci, ...studenti 2. roč. G apod.“)

2. Vazba tématu na

- cíle ZV (SV)

*- „klíčové kompetence“ *) z RVP ZV (najít
přirozené a logické možnosti)*

*- „očekávané výstupy“ (v předmětech a vzděl.
oblastech)*

- Kompetence k řešení problémů *)*
- Kompetence komunikativní*
- Kompetence k učení*
- Kompetence sociální a personální*
- Kompetence občanské*
- Kompetence pracovní*

3. Vymezení výukových cílů

Výukový cíl = to, co si mají z výuky žáci „odnést“
(nikoli to, co chce učitel „odučit“)

tzn. CÍL musí být formulován „v jazyce žákova výkonu“ –
„co má žák (umět) udělat“.

CÍL = POZOROVATELNÝ VÝSLEDEK VÝUKY

*Měl by vymezovat, které vědomosti musí děti získat,
které dovednosti a schopnosti se budou současně
rozvíjet a v jakém smyslu se bude formovat
žákova osobnost*

(podle J. Skalkové)

Cíle se odvozují z klíčových (životních) kompetencí (RVP)

Struktura cílů tématu kopíruje strukturu kompetencí – 3 složky (domény):

- **kognitivní** (*znalosti, vědomosti*)
- **psychomotorickou** (*dovednosti – schopnosti*)
- **afektivní – výchovnou** (*postoje, potřeby, zájmy, hodnoty, osobnostní rozvoj*)

Pozn: *Pojem KOMPETENCE budeme chápat jako ZPŮSOBILOST, v níž se integruje*

- 1. znalost (vědomosti),*
- 2. odpovídající dovednosti a schopnosti a*
- 3. příslušné postoje, potřeby a zájmy učícího se*

TEDY: *člověk si osvojil kompetenci, jestliže NĚCO zná, ví, umí to udělat a vnitřně s tím souhlasí, má kladný postoj*

Požadavky na formulaci výukového cíle

Aby stanovený cíl mohl plnit svou funkci při řízení výuky, musí být:

- **přiměřený** (věku a možnostem dětí)
- **kontrolovatelný** (vyjádřený jako pozorovatelná činnost dítěte – význam tzv. **aktivních sloves** – viz Bloomova taxonomie cílů aj.)
- **konzistentní** (prostupný – nižší cíle směřují k dosažení vyšších a naopak)
- **jednoznačný** – formulace cíle by neměla připouštět různé interpretace

Konkrétně: k formulaci cílů používáme tzv. AKTIVNÍ (činnostní ?) SLOVESA

Žáci

- *Popíšou... vyjmenují... (NIKOLI seznámí se...)*
- *zdůvodní... vysvětlí... (NIKOLI pochopí, porozumí...)*
- *vyhodnotí možnosti... srovnají...*
- *sepíšou seznam vlastností podle důležitosti...*
- *udělají záznam postupu...*
- *vysvětlí vlastní způsob řešení problému...*
- *srovnají...*
- *zhodnotí...*

atp. - viz Bloomova taxonomie výukových cílů s aktivními slovesy

Náročnost výukových cílů

K posouzení NÁROČNOSTI výukových cílů
slouží tzv. taxonomie:

- **Bloomova taxonomie** – kognitivní doména
(zapamatování – pochopení – aplikace – analýza – syntéza – hodnocení)
- **H. Dave** – psychomotorická doména (dovednosti)
(nápodoba – cvičení – zpřesňování – koordinace – automatizace)
- **Kratwohl a kol.** – afektivní doména
(vnímání – reakce – ocenění – organizování – zvnitřnění)

(Skalková 1999, Kalhous; Obst 2002)

4. Rozložení tématu na dílčí obsahy jednotlivých vyučovacích jednotek (na základě struktury myšlenkové mapy)

Každé téma se realizuje v určitých „krocích“, příp. v několika vyuč. jednotkách – logický postup:

- Začínáme od toho, co už děti znají (vstup. diagnóza, prekoncepce)** – např. brainstorming
- Dále postupujeme ve smyslu **logického uspořádávání znalostí prostřednictvím aktivních společných činností** podle pravidla od blízkého k vzdálenému, od jednoduchého k složitému, od konkrétního k obecnému... *Využíváme přirozených pojmových center tématu, která se nám vytvořila ve vstupní myšlenkové mapě*
- Téma se uzavírá shrnutím, aplikací poznatků v nějakém produktu, prezentací výsledku práce a vyhodnocením postupu a výsledků** jednotlivců i celé třídy (neilépe spojit se sebehodnocením)

5. Didaktická analýza učiva (pojmová, operační a mezipředmětová)

Didaktická analýza učiva = analytická myšlenková činnost, kterou provádí učitel nad učební látkou (tématem), aby objevil a realizoval veškerý její výchovný a vzdělávací potenciál.

(J. Skalková)

Pojmová analýza = analýza stěžejních pojmů v tématu a vztahů mezi nimi.

Nástroje:

- pojmová mapa
- analýza struktury učiva – 3 kategorie:
 - *fakta*
 - *pojmy*
 - *generalizace*

Operační analýza = analýza činností, které budou děti ve výuce provádět, aby bylo dosaženo cíle.

Nejefektivnější způsob OpA je

vytvoření soustavy konkrétních učebních

úloh (zadání) – v jasné, sofistikované formě:
požadavky:

- formulace v imperativu (*Rozhodněte, který...; Sepište seznam vlastností...; Prohlédněte si...a řekněte,...*)
- různé typy úloh pro rozmanité způsoby poznávání a učení (viz Bloomova taxonomie) – dynamika výuky, zajímavost
- gradace náročnosti
- diferencované úlohy pro různé typy žáků, pro různé formy výuky (skup., indiv., hromad.)
- co nejvíce úloh směřujících k autentickému učení*)
- celý soubor úloh by měl směřovat k vymezeným cílům hodiny (tématu)

Analýza mezipředmětových vztahů:

měla by směřovat k *integraci vzdělávacích obsahů*:

- 1. horizontální** (mezipředmětové vztahy v rámci souběžné výuky)
- 2. vertikální** (návaznosti „předtím“ a „potom“, souvislosti cyklického rozvíjení učiva v dalších ročnících)

Aktuální pojetí integrace učiva, tj. jak autenticky (skutečně) integrovat

- ***Reálná „propojenost“ tématu ve vyučovací formě***
(tzn. realizace ve společné vyuč. jednotce - projektu, výukovém bloku, atd. – nikoli umělé upozorňování na to, co se právě probírá v jiném předmětu)
- ***Téma je součástí reálného života a řeší se jako skutečná a významná záležitost***
(někomu pomoci, vyřešit problém, ... zamyslet se nad otázkou a navrhnout řešení)
- ***Propojenost ve výsledku učebních činností (produktu)*** – pokud jednoznačně dokumentuje souvislosti, přesahy, kontexty

6. *Promyšlení výukových strategií a podmínek*

Probíhá paralelně s operační analýzou – učební zadání jsou řazena určitým způsobem, takže vyjadřují strategii výukového postupu:

- *induktivní*
- *deduktivní*
- *sociálně zprostředkovaná výuka*

Výuková strategie = promyšlený způsob, jak dosáhnout výukových cílů, v němž se sofistikovaně integrují metody, formy, prostředky a podmínky výuky s ohledem na specifika žáků, třídy i učitele a jeho stylu výuky.

Podmínky výuky uvedeme jako *metodické poznámky*.

7. *Promýšlení evaluačních nástrojů a postupů*

Položíme si otázku:

Jak zjistíme, zda bylo dosaženo stanovených cílů ?

Podmínka: jsou jasně určena kritéria pro hodnocení (ve vztahu k cíli)

Možnosti:

- *prezentace výstupního produktu žáků, vyhodnocení na základě předem dohodnutých kritérií*
- *didaktický test*
- *sebehodnocení*
- *..... NAVRHNĚTE další možnosti...*

Literatura:

- HORKÁ, Hana; FILOVÁ, Hana; JANÍK, Tomáš; KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Studie ze školní pedagogiky*. Brno: MU, 2009. ISBN 978-80-210-4859-1.
- KALHOUS, Z.; OBST, O. *Školní didaktika*. Praha : Portál 2002.
- PASCH, M. a kol. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál 1998.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV 1999.
- ŠVEC, V. a kol. *Praktikum didaktických dovedností*. Brno : PdF MU 1996, 2002(?).

Děkuji za pozornost.

**Přeji Vám hodně úspěchů při plnění
seminárního úkolu a pocit, že je to pro
Vás osobně přínosné.**

Hana Filová, kat. pedagogiky PdF MU, listopad 2006